

Voorwoord

Piet Lombaerde

Redactievoorzitter

Happy Anniversary Zoo! Naar aanleiding van zijn 175ste verjaardag wordt de Antwerpse dierentuin in dit zesde nummer van HistoriANT in de schijnwerpers geplaatst. Hij vormt dan ook het thema van dit jaarboek. Violette Pouillard, gespecialiseerd in de geschiedenis en de verwantschappen tussen dierentuinen in Europa, schreef een inleiding op het dossier. Daarin legt zij de nadruk op de typische eigenschappen van de Antwerpse Zoo, die opgericht werd door de *Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen*. Hoewel aanvankelijk het recreatieve, het commerciële, het koloniale en het wetenschappelijk-educatieve aan bod kwamen, zouden gaandeweg culturele, maatschappelijke en wetenschappelijke doelstellingen de overhand nemen. Tymen Peverelli, Leen Engelen, Roel Vande Winkel en Katrien Hebbelinck hebben als historici en kunsthistorici hun medewerking verleend door minder gekende aspecten van de Zoo in hun bijdragen te behandelen, zoals het concertleven en de filmprogrammatie in de dierentuin, en de zoo als spektakel. In de laatste bijdrage van het dossier worden ook enkele kritische beschouwingen geuit over het ethisch omgaan met dieren en over de impact van de omgeving op dieren.

Als toemaatje op het dossier van de Zoo worden nog twee zoo-kronieken toegevoegd. Giovanna Visini commentarieert de historiek, structuur en inhoud van het rijke archief van de *Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde van Antwerpen*, sinds 2007 ondergebracht in het FelixArchief. Paul Geerts vertelt over de zogenaamde ‘Grote tekening’, een typisch negentiende-eeuws plantsoen met aanvankelijk dieren (papegaaien) en planten, dat gerestaureerd werd en waarvan de hernieuwde aanleg in 2018 met de jaarlijkse Hans Vredeman de Vriesprijs van de Koning Boudewijnstichting bekroond werd.

Naast het dossier over de Zoo worden, zoals in elk HistoriANT-nummer, een aantal bijdragen met nieuwe gegevens over diverse onderwerpen uit de Antwerpse geschiedenis toegevoegd. Vooreerst gaat Jan Muylle in op de zestiende- en zeventiende-eeuwse *villa suburbana*, ook wel gekend uit eerdere publicaties als ‘lusthoven’ of ‘hoven van *plaisantie*’. Volgens de auteur zijn deze lusthoven veeleer culturele uitdrukkingen van een stedelijk en humanistisch milieu met eigen denkbeelden over het platteland en zijn bewoners, dan letterlijke interpretaties van Italiaanse voorbeelden, beschreven in traktaten over architectuur en het landleven.

Een sprong naar het einde van de negentiende eeuw brengt ons naar een bijzonder verschijnsel in de nasleep van de brand van de munitiefirma Corvilain in 1889, een der grootste rampen die Antwerpen heeft gekend. Na de ontploffing, waarbij alle arbeiders in de fabriek om het leven kwamen en grote delen van het dorp Oosterweel werden vernietigd, slingerden miljoenen kogelpatronen (kardoezen) tot ver in de omgeving rond en werden op grote schaal opgehaald en verhandeld voor hun waarde aan koper en lood. De studie van Tombeur spitst zich toe op *bottom-up* onderzoek op basis van procesdossiers om aldus een genuanceerder beeld te verkrijgen van de ‘kardoezenrapers’, die door de autoriteiten onder meer als criminelen en jeugddelinquenten bestempeld werden. Vanuit het daderperspectief wordt gezocht naar motivaties, individuele houdingen en percepties van de vermeende dieven.

De kronieken besteden aandacht aan diverse onderwerpen. Zoals in elk jaarboek schetst Ivan Derycke de werking van het Genootschap voor Antwerpse Geschiedenis tijdens 2017. In een volgende kroniek brengt Guido Marnef het protestantisme in Antwerpen weer onder de aandacht. In 2017 werd immers de vijfhonderdste verjaardag herdacht dat Maarten Luther zijn 95 stellingen in Wittenberg openbaar maakte. De Sint-Andrieskerk (toenmalige kloosterkerk van de augustijnen, die de Lutherse stellingen verdedigden) was daarom de geschikte plaats om er een tentoonstelling te houden over de *Lutherse lente in Antwerpen*. Bij beslissing van de Antwerpse gemeenteraad werd een deel van het Muntplein herdoopt in het Maarten Lutherplein. Karen Bowen en Tom Deneire geven een korte toelichting op de Collectie Thijs, die aangekocht werd door de Universiteitsbibliotheek Antwerpen en sinds 1 januari 2018 volledig ontsloten en gedigitaliseerd werd. Deze unieke verzameling van wijlen prof. Alfons K.L. Thijs bevat ca. 1.100 devotionalia uit zijn uitgebreide verzameling aan volksboekjes, handschriften, bedevaartvaantjes en devotieprenten.

Iris Kockelbergh overloopt in een afzonderlijke kroniek de tentoonstellingen in de Consciencebibliotheek, het MAS, M HKA, MoMu, Red Star Line, Rubenshuis, Rockoxhuis, Letterenhuis en het FOMU. In dit fotografiemuseum werd een opmerkelijke overzichtstentoonstelling gehouden van het oeuvre van de bekende Chinese kunstenaar en activist Ai Weiwei. Het project *ECCE HOMO* bood een confrontatie van de werken van 63 hedendaagse Belgische kunstenaars met ‘de mens’ op verschillende locaties (musea, galerijen enz.) in de stad. Onder redactie van Johan Veeckman worden talrijke realisaties op het gebied van onroerend erfgoed van de stad Antwerpen uitvoerig besproken, dikwijls voorzien van architectuur- en kunsthistorische beschrijvingen. Bijzondere aandacht gaat hierbij naar de archeologische opgravingen van de Spaanse omwalling aan de Kipdorp- en Rodepoort.

Zoals in de vorige jaarboeken van het Genootschap voor Antwerpse Geschiedenis wordt opnieuw een amalgame uit de geschiedenis van Antwerpen, zij het in de vorm van specifieke bijdragen, een thematisch dossier en kronieken aan de lezer aangeboden. Wij wensen u veel zappingen.